
Reaganova politika u Centralnoj Americi

Radovan Vukadinović

S obzirom na blizinu i važnost Centralne Amerike, svaka administracija nastojala je unijeti i svoje specifično viđenje odnosa i naznačiti sredstva američkog djelovanja. Ako se promatra razvoj interameričkih odnosa od drugoga svjetskog rata dalje, vidljiv je najprije Rooseveltov pokušaj realizacije politike dobro susjedskih odnosa, i sistema kolektivne sigurnosti. Zatim je uslijedilo Trumanovo nastojanje da se kombiniraju »dolarske injekcije« zajedno s vojnim intervencijama. Nakon toga Latinska Amerika suočava se s novim velikim Kennedyjevim programom mijenjanja odnosa i posebnog isticanja uloge Saveza za progres, koji je trebalo da ispravi postojeće nepravde i otvori put za građenje čvršćih odnosa. Uz dosta blago profiliranje odnosa prema Latinskoj Americi, dolazi do znatno manjeg američkog interesa u doba predsjednika Nixona koji, zaokupljen vizijom velikih globalnih odnosa, a posebno razvijanja detanta i uspostavljanja dijaloga s NR Kinom, gotovo sasvim ispušta Latinsku Ameriku.¹ Jedino krizno žarište — Čile — stanovito je vrijeme zaokupljalo pažnju Nixona i glavnog arhitekta Kissingera, da bi se kasnije i to tretiralo kao problem lokalnog značenja.²

Carterova administracija, iako nije stavljala neki poseban naglasak na potrebu razvijanja veza sa zemljama Centralne i Latinske Amerike, svojom globalno proklamiranom politikom ljudskih prava direktno se našla uključena u razmatranje odnosa u tom dijelu svijeta, gdje se upravo ljudska prava grubo krše u većini zemalja. Uz tu proklamaciju nove politike, ubrzo je uslijedio i niz praktičnih mjera kojima se zemljama Centralne i Latinske Amerike najviše eksponiranima u gaženju ljudskih prava uskraćivala vojna pomoć i ukidalo davanje povoljnih kredita. Na taj način

¹ Vidi detaljnije: C. Connell — Smith, *The Inter-American System*, London 1966.

² Vidi o tome mišljenje Henryja Kissingera i prikaz njegove uloge u rušenju Allendea koji je, po Kissingeru, značio opasnost za ustavni sistem Čilea i koji je bio »neprijatelj Amerike« (H. Kissinger, *Years of Upheaval*, New York, 1982, str. 374—413).

Carterova administracija otvorila je novo poglavlje u odnosima sa svojim susjedima na zapadnoj hemisferi, potvrdivši namjeru da se drži svoje politike ljudskih prava i u odnosima s najbližim susjedima.³

Neuspjesi na unutrašnjepolitičkom planu, slabljenje politike detanta i opće zaoštavanje u američko-sovjetskim odnosima poslužili su kritičarima Carterove politike kao prilika da napadnu cjelokupnu strategiju njegove administracije, tvrdeći da se njome ugrožavaju vitalni američki nacionalni interesi i da je to vidljivo na svim područjima. Gubitak Irana i pad Somozina režima u Nikaragvi doživljeni su kao najbolji primjeri takve neuspjele politike.

Stoga je još prije dolaska Ronalda Reagana u Bijelu kuću bilo jasno da će se američka politika mijenjati i da će u tom sklopu vanjska politika dobiti novo obilježje. U pogledu Centralne i Latinske Amerike te najavljene promjene bile su najvidljivije. Kritičari Carterove politike tvrdili su posljednjih godina da je upravo politika Carterove administracije ugrozila američke interese u važnom području Centralne Amerike, da je taj dio svijeta, nekada čvrsto integriran u američku sferu interesa, postao »sovjetsko« ili »komunističko« jezero,⁴ te da je Carterova idealistička vizija svijeta i međunarodnih odnosa rezultirala time da je druga supersila osvojila važne pozicije u Karibima.

Kritizirajući politiku poštovanja ljudskih prava i tvrdeći da je to, u biti, preživjeli koncept, koji nema veze s realnostima suvremenoga političkog života, Jean Kirkpatrick, žestok kritičar Carterove politike, izvela je podjelu na autoritarne i totalitarne režime.⁵ Prijateljski autokratski »nedemokratski« režimi u Iranu i Nikaragvi za američke interese bili su mnogo važniji od nekih demokratskih režima koji bi ih mogli naslijediti, a to neshvaćanje situacije i nerazumijevanje postojećeg stanja dovelo je do toga — kako je tvrdila J. Kirkpatrick — da prijatelji budu izgubljeni zbog ispraznog i iluzornog koncepta. Svaljujući svu krivicu na Carterovu administraciju, J. Kirkpatrick pledirala je za nov realistički pristup nacionalnim američkim interesima u međunarodnim odnosima u cjelini. Upravo taj kritički članak skrenuo je pažnju Reaganove ekipe na J. Kirkpatrick koja će u novoj Reaganovoj administraciji dobiti mjesto predstavnika SAD u Ujedinjenim narodima. U svom kasnije objavljenom članku J. Kirkpatrick izvršila je kritičku analizu Carterove politike na području Latinske Amerike, optužujući bivšeg predsjednika za:

- nesposobnost u shvaćanju sovjetsko-kubanske opasnosti i ekspanzije te politike
- jačanje neutralizma u Centralnoj i Latinskoj Americi
- destabilizaciju prijateljskih režima

³ Detaljnije o toj fazi američke politike prema Centralnoj Americi vidi u: J. Jelić — R. Vukadinović, *Društveno-politička kretanja u zemljama Centralne Amerike i Kariba*, Institut za zemlje u razvoju, Zagreb, 1980, str. 102—121.

⁴ Vidi u tom smislu, npr. *National Security Record*, Washington, 1980.

⁵ J. Kirkpatrick, *Dictatorships and Double Standards*, Comentary, studeni, 1979.

- širenje kubanskih utjecaja
- pad američkog ugleda i moći u Centralnoj Americi.⁶

Glavno obrazloženje tih kritičkih ocjena bilo je vezano uz pad Somozina režima i jačanje kubansko-nikaragvanskih veza. »Globalno utopijske ideje« Zbigniewa Brzezinskog dovele su do takvog stanja u kojem je J. Kirkpatrick vidjela čak puni identitet između Carterove administracije i New Lefta. Pridružujući se brojnim kritičarima Carterove administracije, J. Kirkpatrick tražila je stvaranje nove politike, napuštanje ideološkog globalizma i stvaranje takve ukupne politike koja će voditi računa o svakoj konkretnoj zemlji, nudeći alternativna rješenja, ali uvijek promatrana u sklopu cjelovitih interesa sigurnosti Sjedinjenih Država.

U cjelokupnoj kritici Carterove politike i najavi nove vanjske politike, Centralna Amerika je tako neočekivano dobila izvanredno važno mjesto. Suprotstavljajući se tzv. idealističkim vizijama, a osobito politici ljudskih prava, nova administracija, s Ronaldom Reaganom na čelu, pošla je od shvaćanja novih globalnih potreba. Odlučno se zalažući za novo vrednovanje, pa čak i za napuštanje politike detanta i čvršći kurs u odnosima sa Sovjetskim Savezom, Reaganova ekipa htjela je i područje Centralne Amerike staviti u funkciju svojih globalnih odnosa sa Sovjetskim Savezom. Revolucija u Nikaragvi i šok koji je ona izazvala, zatim blizina područja i postojanje Kube omogućili su da se upravo taj dio svijeta relativno lako istakne u prvi plan i da se američkom javnom mišljenju prezentira slika stanja kakvu je Reagan trebao u obračunu s prijašnjom administracijom. Pri tome, naravno, treba uzeti u obzir i činjenicu da svaka nova američka administracija nastupa s planom globalnih promjena i da u te šire planove nastoji ugraditi i odnose u pojedinim regijama. Međutim, zbog promjena u Centralnoj Americi ovaj put se nije radilo o tom u biti već standardnom pokušaju mijenjanja politike, ili pak samo redosljeda političkih ciljeva. Držeći se općeg uvjerenja da je bitno oslabljena pozicija SAD u svjetskim relacijama i da se druga supersila proširila na nova područja, s tim u vezi istaknuto je da nova američka politika definira svoje nacionalne interese kao:

- izrazito antikomunističke
- a ti interesi bit će branjeni silom.⁷

Za Centralnu i Latinsku Ameriku u cjelini ta nova politika trebala je značiti, najprije, da će biti napuštena politika inzistiranja na poštovanju ljudskih prava i da to više neće biti neki ozbiljniji kriterij u ocjeni pojedinih zemalja i stvaranju uvjeta za razvijanje odnosa sa Sjedinjenim Državama. Za razliku od te, kako se ističe, idealističke koncepcije, osnovno je pitanje stava pojedine centralnoameričke ili latinoameričke zemlje s ob-

6
J. Kirkpatrick, *U. S. Security in Latin America*, Cometary, siječanj 1981.

7
Serijom kritičkih članaka posebno su se istakli R. Fontaine i Pedro San Juan u časopisu »The Washington Quarterly«, Spring, 1979, i »Autumn«, 1980.

8
P. E. Sigmund, *Latin America: Change or Continuity*, Foreign Affairs, 1981, Vol. 60, No 3, str. 631.

zirom na »komunističku opasnost«. Upravo ta linija razgraničenja s obzirom na Sovjetski Savez i Kubu postavljena je kao bitan kriterij, ali i prvi preduvjet stvaranja novih odnosa.

Tako postavljena politika trebalo je da područje Centralne Amerike, kao izrazito turbulenarno i najviše eksponirano, dovede u funkciju nove globalne vanjskopolitičke strategije i, posebno, odnosa s drugom supersilom. Tvrdeći da je Sovjetski Savez ostvario značajne uspjehe na području Centralne Amerike, da je proširio svoje pozicije i stekao nove mogućnosti dugoročnog djelovanja, Reaganova administracija najavila je odlučan kurs da se to stanje mijenja i da se iskoriste sva raspoloživa sredstva kako identičnu aktivnost Reaganove administracije, pa kje bilo evidentno da se bi se očuvali primarni američki interesi u Centralnoj Americi.

Kritike Carterove politike, nabranje neuspjeha u Centralnoj Americi i najava nove političke linije u tom važnom dijelu svijeta ne mogu se promatrati samo kao pokušaj eliminiranja bivšeg »idealističkog koncepta« i stvaranja novoga, realističkoga. Analiza konkretnih zbivanja u Centralnoj Americi i poteza Reaganove administracije može pokazati u kojoj je mjeri administracija bila dosada dosljedna svojoj politici i koji su to novi akcenti toga realističkog koncepta. Pri tome je, svakako, važno upozoriti na činjenicu da je, uz opće pogoršanje međunarodnih odnosa i američku namjeru da se ojača američka ukupna sila i na toj osnovi gradi vanjskopolitička strategija, Centralna Amerika pružala priliku da se taj globalni koncept u praksi ispita s realnostima regionalnog djelovanja. Iako uvjeti u svakoj pojedinoj zemlji područja Centralne Amerike nisu bili isti niti su iziskivali identičnu aktivnost Reaganove administracije, ipak je bilo evidentno da se teži cjelovitom zahvaćanju problema i pokušajima njihova novog rješavanja.

Salvador je dinamikom svog unutrašnjeg razvoja, odmah poslije dolaska na predsjednički položaj Ronalda Reagana, izazvao posebnu pažnju. Uostalom, snage⁹ koje se bore protiv vojne hunte i sistema vlasti koji je nametnulo 14 bogatih obitelji pokušale su još prije Reaganova dolaska u Bijelu kuću oružjem u ruci riješiti pitanje vlasti u Salvadoru. Ojačani i ujedinjeni Farabundo Marti nacionalnooslobodilački pokret (FMLN), koji je nastao u studenome 1980. spajanjem svih krila lijeve i demokratske orijentacije koja se bore protiv vojne hunte,¹⁰ pokrenuo je opću ofenzivu, vje-

9

Detaljnije o političkim pokretima koji se bore protiv hunte u Salvadoru vidi u: B. McCalm, *El Salvador: Peaceful Revolution or Armed Struggle*, New York, 1981; D. Libanora, *Vojno-političke i masovne organizacije u aktualnim zbivanjima u Centralnoj Americi*, u: *Društveno-politička kretanja ...*, op. cit., str. 165—181.

10

U američkim izvorima tvrdi se da je do ujedinjavanja svih političkih snaga i njihovih vojnih ogranača došlo u svibnju 1980. godine na sastanku u Havani, gdje

je, navodno, Fidel Castro kao uvjet za dobivanje pomoći tražio da se formira jedinstveno tijelo koje će koordinirati logistiku, donošenje odluka i propagandu. To tijelo je postao Ujedinjeni revolucionarni direktorat. Uoči izbijanja tzv. završne ofenzive, u siječnju 1981. godine, osnovano je novo tijelo vojne akcije Farabundo Marti nacionalnooslobodilački front (FMLN). U pokretu Farabundo Marti nalaze se komunističke organizacije i one koje su veoma bliske njima. Ostale organizacije lijevih opredjeljenja okupljene su u Revo-

rujući da bi trebao prije dolaska Reagana osvojiti vlast. Međutim, Carterova administracija, koja se inače zalagala za političko rješenje i nije pružala vojnu pomoć vladajućoj hunti, odlučila je da obnovi isporuke oružja i time ojača vojne snage režima na čijem se čelu našao demokršćanin predsjednik Duarte kao vođa četveročlane civilno-vojne hunte.

Prema američkim podacima koji su objelodanjeni u doba djelovanja Reaganove administracije, toj velikoj ofenzivi FMLN koja je trebalo da riješi pitanje definitivne pobjede, prethodila je organizirana aktivnost da se ojačaju snage pokreta i da se dobije što šira vanjska podrška. U toku ljetnih mjeseci 1980. godine nekoliko stotina Salvadoranaca boravilo je na Kubi gdje su se vježbali za gerilsko ratovanje. Dio njih boravio je, navodno, i u logorima Palestinaca u Libanonu. Jaser Arafat, koji je u srpnju 1980. bio na proslavi godišnjice pobjede u Managui, obećao je vojnu pomoć i opremu borcima FMLN, a u duljoj misiji u raznim zemljama istočne Evrope boravio je član najužeg rukovodstva FMLN. U DR Njemačkoj, Bugarskoj, ČSSR, Mađarskoj i Sovjetskom Savezu, kao i u Nikaragvi, Vijetnamu i Etiopiji, vođa FMLN Handal uspio je osigurati veće količine oružja zapadnog porijekla, koje je kasnije prebačeno u Nikaragvu. Nakon toga oružje je dopremljeno do granice Hondurasa, gdje su ga preuzeli borci FMLN. Pozivajući se na obilno pružanje pomoći, koja je išla preko Nikaragve ili je čak dolazila iz te zemlje, Ronald Reagan je odmah poslije dolaska na predsjednički položaj istakao da je Salvador »školski primjer indirektnog agresivnog djelovanja komunističkih sila« preko Kube. Prva mjera koja je uslijedila odnosila se na ukidanje svake pomoći Nikaragvi i veliku propagandnu kampanju oko pripreme tzv. Bijele knjige State Departmenta o »komunističkom miješanju u Salvadoru«.¹¹

Radi detaljnog upoznavanja američkih saveznika u zapadnoj Evropi, prije objelodanjivanja »Bijele knjige« upućen je u specijalnu misiju pomoćnik državnog sekretara Lawrence Eagleburger, koji je trebao upoznati saveznike sa stanjem u Centralnoj Americi, posebno u Salvadoru, s američkim mjerama i općom odlučnošću da se Centralna Amerika tretira kao dio u ukupnom lancu odnosa sa Sovjetskim Savezom, a ne kao neko izdvojeno lokalno pitanje. Taj istodobni pokušaj da se na vrijeme informiraju saveznici i da se dobije njihov pristanak nije, međutim, naišao na veće razumijevanje zapadnoevropskih zemalja.¹²

Razloga takvom dosta hladnom prijemu, svakako, bilo je više. Jedan od njih vezan je uz činjenicu da Socijalistička internacionala u svojoj širokoj strategiji prisutnosti u raznim dijelovima svijeta vidi u Centralnoj Ame-

lucionarnu demokratsku frontu (FDR), koja se ne bavi vojnim operacijama već, sa sjedištem u Ciudad Mexicu, nastoji osigurati pomoć i podršku za vođenje operacija u zemlji. Nakon pogibije milijunaša Cordobe, na čelu FDR nalazi se Guillermo Ungo, prvak socijaldemokrata — MNR (B. McCole, *El Salvador ...*, op. cit., str. 24—26).

11
Vidi tzv. Bijelu knjigu State Departmenta o Salvadoru: *Communist Interference in El Salvador*, Washington, 1981.

12
P. E. Sigmund, *Latin America ...*, op. cit., str. 635—636.

rici, gdje se radi o konfrontaciji supersila, vrlo velike šanse za svoje djelovanje. Pozivajući na mijenjanje odnosa, Socijalistička internacionala, iako ne javno, ipak prešutno traži i smanjivanje američke prisutnosti. U borbi sandinista protiv Somozina režima Socijalistička internacionala odlučno je podržavala tu borbu, kao i panamske zahtjeve u pogledu dobivanja suvereniteta nad kanalom. Salvadorski nacionalno-revolucionarni pokret je član Socijalističke internacionale, te je to razlog više za pružanje pomoći i podrške salvadorskim borcima. Iako je i Socijalistička internacionala bila prilično oprezna u pružanju šire podrške, izjašnjavajući se pretežno za poznatu liniju svog člana, tj. Salvadorskoga nacionalnog pokreta, ipak je u danima tzv. završne ofenzive, vjerojatno ponosna vjerom u pobjedu, u svom saopćenju otvoreno podržala Front demokratske revolucije, naglašavajući vrijednost »revolucionarnih promjena« i ističući potrebu da sve vanjske snage obustave pružanje »direktna ili indirektna pomoći« Duartovu režimu. Na nekoliko sljedećih sastanaka Internacionala je ponovila svoj stav o Salvadoru, tražeći slobodno političko rješenje svih zainteresiranih strana, vjerujući u pobjedu FDR i FMLN te istodobno izražavajući duboku zabrinutost zbog američke »intervencionističke politike u Salvadoru«. Najavu izbora za skupštinu Socijalistička internacionala dočekala je, također, s osudom hunte, ističući da se u uvjetima pojačanog unutrašnjeg terora, koji provodi hunta na čelu u Duarteom, takvi izbori mogu smatrati posve nevažnima. Na sastanku Biroa Socijalističke internacionale u Parizu, u rujnu 1981. godine, ponovo je osuđena američka politika »zbog pružanja masovne vojne pomoći hunti Napoleona Duartea«¹³.

Američki analitičari centralnoameričkih kretanja s velikom zabrinutošću, ali i zloradošću, ističu da Socijalistička internacionala, unatoč osudi Sjedinjenih Država, neće da vidi kubansko i sovjetsko djelovanje u Salvadoru, niti da u svojim dokumentima pozove i te snage da odustanu od mijesanja u unutrašnje poslove Salvadora. To ih vodi i širem zaključku da je Socijalistička internacionala, uz pružanje financijske pomoći FDR, zauzela izrazito antiamerički stav.¹⁴

Drugi razlog koji je, također, utjecao na dosta hladno zapadnoevropsko reagiranje odnosi se, svakako, na šire sagledavanje problema Salvadora. Ne samo što se radi o veoma udaljenoj točki koja za Evropljane nema neko veće značenje, već, s druge strane, inzistiranje na Salvadoru kao dijelu općeg odnosa supersila unosi nov, otežavajući element u njihove inače opterećene odnose. Ocjenjujući da salvadorska situacija ipak nema toliku težinu, zapadna Evropa nije htjela unijeti i Salvador u katalog poremećenih odnosa i oslabljenog detanta.

Na kraju, tome se može dodati i činjenica da su prve veoma retoričke najave predsjednika Reagana, kako one iz dana kada se borio za položaj u Bijeloj kući, tako i one nakon ulaska u nju, zaplašile zapadnoevropske saveznike koji su se ozbiljno zabrinuli da bi moglo doći do direktnog američkog angažiranja. Iznošenje podataka o djelovanju druge supersile, od-

13

B. McColm, *El Salvador ...*, op. cit., str. 27—29.

14

ibid., str. 28.

nosno »komunizma«, bilo je shvaćeno kao pretekst za slanje američke vojne pomoći, savjetnika i vježbanje salvadorskih vojnika u SAD. Imajući na umu da je tako počela i duga vijetnamska agonija, američki saveznici su se uplašili upravo takvog razvoja koji im ne bi išao naruku, kako zbog njihovih užih evropskih interesa, tako i zbog još većeg pogoršanja ukupnih međunarodnih odnosa, što bi, svakako, bila posljedica takvog američkog djelovanja.

U Sjedinjenim Državama objelodanjivanje »Bijele knjige« izazvalo je također vrlo podvojene reakcije. Uz dio krugova koji su tekst prihvatili kao izvoran i siguran dokaz da se radi o stranom miješanju, dio američkog javnog mišljenja bio je ipak vrlo skeptičan. Taj osjećaj još je više pojačan kada je dio američkih uglednih listova ustvrdio da se radi o površnoj kolekciji dokumenata, da je jezik, odnosno prijevod sa španjolskog vrlo loš i, što je bilo još važnije, da su podaci o količini oružja isporučenog salvadorskim borcima daleko od svake realnosti.¹⁵

Na osnovi nekih kasnijih američkih interpretacija spoznalo se da je Sovjetski Savez bio u početku veoma neodlučan u pružanju pomoći, zatim da je sve do sredine 1980. godine Nikaragva, na opće nezadovoljstvo svih struja u FMLN, odbijala da pruži direktnu pomoć, ističući da se mora čuvati takvog angažiranja koje može biti ubrzo iskorišteno protiv nje. Činjenicu da je veliko putovanje Shafika Handala bilo obavljeno nitko nije negirao, kao ni to da se dio američkog oružja iz Vijetnama i Etiopije, stvarno našao u rukama salvadorskih boraca. Po američkim izvorima, neki kubanski i nikaragvanski službeni predstavnici izjavili su da su njihove zemlje pružale pomoć koja se sastojala u prebacivanju tog oružja.¹⁶

Ukidanje pomoći Nikaragvi i velika propagandna kampanja o djelovanju vanjskih snaga u Salvadoru bili su odmah praćeni i konkretnim mjerama pružanja ekonomske i vojne pomoći Duartovoj hunti. Najava slanja savjetnika i školovanje snaga salvadorskog režima u SAD i Panami bili su praćeni isporukama helikoptera i borbenih čamaca, što je sve zajedno trebalo pokazati odlučnost administracije da djeluje u skladu s opće zacrtanim programom, ali isto tako da pokaže i svim vanjskim snagama američku odlučnost da se ustraje u toj akciji.

Međutim, u samim Sjedinjenim Državama, iako se radilo o području veoma bliskom SAD i o dobro pripremljenoj kampanji, sve te mjere ipak nisu naišle na sasvim plodno tlo. Brojni protesti širom SAD pokazali su da je javno mišljenje dosta podijeljeno u pogledu američkog djelovanja u Salvadoru, ali isto tako da je još pod šokom mogućnosti stvaranja nekoga novog Vijetnama, ovaj put u Centralnoj Americi. Zanimljivo je da je i odluka o slanju prvog kontingenta američke vojne pomoći, u visini 5 milijuna dolara, jedva izglasana u odgovarajućem potkomitetu Kongresa (sa 8 prema 7 glasova).

15
The Wall Street Journal, 8. V 1981; *The Washington Post*, 9. VI 1981.

16
Vidi: *Response to Stories about Special Report*, No 80, Washington, 17. VI 1981; *El Salvador, The Search for Peace*, Washington, rujan 1981.

Administracija je odmah podnijela zahtjev za 26 milijuna dolara vojne pomoći i 87,7 milijuna dolara ekonomske pomoći. Međutim, taj zahtjev naišao je na dosta teškoća da bude odobren. Na kraju, oba komiteta Kongresa dala su svoj pristanak, ali uz uvjet da predsjednik svakih šest mjeseci podnosi izvještaj o stanju na polju poštovanja ljudskih prava u Salvadoru, što je trebalo uključiti i aktivnosti vladinih snaga, zatim da se izvještava o naporima koji se poduzimaju radi sazivanja slobodnih izbora, provođenja agrarne reforme i, na kraju, rezultata postignutih na polju postizanja mogućnosti za realizaciju sporazuma o mirnom rješenju krize.

Kako bi se udovoljilo tim zahtjevima i donekle umirilo američko javno mišljenje, bili su zakazani izbori za ožujak 1982. godine, a predsjednik Reagan, unatoč iznenađenju koje je time izazvao, podržao je program agrarne reforme u Salvadoru koja je poduzeta kako bi se dala zemlja seljacima, i to na račun 350 velikih posjeda koji su pretvoreni u poljoprivredne zadruge.¹⁷ Ta mjera, koja se nikako ne uklapa u Reaganov privredni ni politički koncept, trebalo je da omogući brzu integraciju seljačkih masa u redove prohuntinge linije i spriječi daljnje siromašenje ionako siromašnih i obespravljenih seljačkih masa.¹⁸

Protivnici pružanja pomoći Duartovu režimu, nezadovoljni odlukom o pružanju pomoći, nastojali su upozoriti na to da režimske snage vrše nasilje nad stanovništvom i da to nije u skladu s odredbama zakona o pružanju pomoći. Oni su, isto tako, u svojim protestnim akcijama u Kongresu pozivali ostale kongresmenec da se suprotstave toj pomoći, uvjereni da će ojačana vojno-civilna hunta, s Duarteom na čelu, teško pristati na traženje rješenja s Demokratskim revolucionarnim frontom FDR, kršćanskim demokratima i s Farabundo Martí nacionalnooslobodilačkim pokretom (FMLN). Pri tome se, svakako, vodilo računa i o opasnostima da se američka pomoć ubrzo ne pretvori u angažman većih razmjera.

S druge strane, Reaganova administracija nastojala je stvoriti uvjerenje da se Duartova hunta kreće prema cilju: legalizaciji vlasti i postizanju prvih rezultata na unutrašnjem društveno-ekonomskom polju.¹⁹ Neuspjeli generalni štrajkovi, koje su sazivale oslobodilačke snage uoči završne ofen-

17

S velikim naporom, najavljene promjene trebale su realizirati agrarnu reformu na taj način da se ukinu sva imanja veća od 500 hektara i da se pretvore u seoske zadruge. Osim toga, najavljena je i nacionalizacija banaka i vanjske trgovine.

18

Brojni američki promatrači kretanja u Salvadoru s pravom upućuju na to da je provođenje većih društveno-ekonomskih reformi jedina nada ne samo održavanja prijelaznog režima, koji će biti u uskoj vezi sa Sjedinjenim Državama, već da je to na stanovit način i pitanje opstanka stanovništva te zemlje. Dovoljno je spomenuti podatak da je u Salvadoru 95% seoskog stanovništva nepismeno i da je

82% stanovništva nedovoljno ishranjeno. Djelomično provedena agrarna reforma nije dala očekivane rezultate jer joj se prišlo nedovoljno spremno, a osim toga vladajući sloj ima dovoljno sredstava da ometa njezinu realizaciju. Hunta, koja je morala velika sredstva ulagati u vođenje građanskog rata i za svoje održavanje na vlasti, nije imala ni sredstava ni previše volje da se založi za stvarno provođenje reforme (B. Burns, *For El Salvador, Reform is the Only Hope*, »International Herald Tribune«, 5. I 1982).

19

El Salvador The Search for Peace..., op. cit., str. 10—11.

zive, i održavanje manje-više neizmijenjenih borbenih pozicija, utjecali su i na čvršće stavove Reaganove administracije koja je, pomažući pripreme izbora, odlučno odbila mogućnost da se na izborima pojave predstavnici oslobodilačkog pokreta. Kako je to isticao novi pomoćnik, sekretar za pitanja Latinske Amerike Thomas Enders, ustanicima ne treba pružiti mogućnost da dijele vlast putem pregovora kada nisu bili u stanju »da je osvoje na bojnopolju«.²⁰

No takav pristup salvadorskom pitanju ne samo što je nailazio na protivnike u samim Sjedinjenim Državama, već je izazvao i znatno širu polarizaciju stavova, posebno u području Latinske Amerike. U zajedničkoj meksičko-francuskoj izjavi dvije strane su priznale FDR-FMLN kao »reprezentativnu političku snagu«, ističući da njezini predstavnici moraju biti zastupljeni u pregovorima koji bi vodili pronalaženju političkog rješenja u Salvadoru. U istoj izjavi zatraženo je od Duartove hunte da izvrši značajne promjene u sastavu vojnih i snaga sigurnosti, kako bi se mogli realizirati zakazani izbori. Na kraju, ostavljena je i otvorena mogućnost da se čitav salvadorski problem iznese pred Ujedinjene narode.

Uz američka službena protivljenja toj izjavi, došlo je do provale nezadovoljstva drugih latinskoameričkih zemalja. Ministri vanjskih poslova Argentine, Bolivije, Čilea, Kolumbije, Dominikane, Gvatemale, Hondurasa, Paragvaja i Venezuele izdali su zajedničko saopćenje u kojem su podržali napore salvadorske vlade, odnosno Duartove vojno-civilne hunte, optužujući novu socijalističku vladu Francuske i Meksika za miješanje u unutrašnje poslove suverene zemlje — Salvadora. Brazil, koji nije potpisao to saopćenje, također je osudio francusko-meksičku izjavu, dok su Kostarika, Ekvador i Peru poslali hunti izraze svoje podrške. Nikaragva se jedina solidarizirala s francusko-meksičkom izjavom, dok se Panama nije izjasnila.²¹ Glavna zamjerka protivnika priznavanja FDR-FMLN kao političke strane u pripremanju političkog rješenja svodila se na to da se radi o pokretu koji djeluje snagom oružja i koji ne daje mogućnost za realizaciju slobodnog samoodređenja salvadorskog naroda. Pod velikim utjecajem kršćanskih demokrata iz Venezuele, akteri tog protivljenja uključivanja oslobodilačkog pokreta u političke pregovore nisu propustili priliku da izraze svoju solidarnost, pa i otvorenu podršku Duartovu režimu. Vjerojatno ne očekujući toliko snažne izraze protivljenja, Meksiko i Francuska, unatoč pozivanju na prihvaćanje FDR-FMLN, nisu prekinuli normalne odnose s civilno-vojnom huntom u Salvadoru.

Objašnjenja francusko-meksičke akcije uglavnom su skretala pažnju na dvije činjenice. Prije svega, na potrebu da se pokretima FDR i FMLN osiguraju uvjeti da njihovi tvorcji budu priznati kao borci u skladu sa Ženevskim konvencijama, te da se civilno stanovništvo poštedi od daljnjih krvoprolića. Drugi razlog bio je vezan uz pokušaj da se pronađe vlastito rješenje, te da se Salvador izuzme iz konfrontacije Istok — Zapad. Po-

20

R. B. McColm, *El Salvador...*, op. cit., str. 32.

21

C. M. Fuentes, *A Way Toward Exit From that Erice Salvadoran Swamp*, »International Herald Tribune«, 21. IX 1981.

stavljajući meksičke preferencije, neki su autori isticali da Meksiko ne želi »sovjetizirani Salvador«, ali da isto tako neće da se Salvador nalazi pod američkim protektoratom, ispunjen nasiljem. Cilj kojem bi trebalo težiti bio bi zajednički napor na sporazumijevanju i stvaranju socijalno-demokratske republike.²²

Donekle zadovoljni izraženom solidarnošću sa salvadorskom huntom, predstavnici Reaganove administracije, uz stalne napore da budu što detaljnije informirani o razvoju situacije u Salvadoru, nastavili su s kritikama Nikaragve i Kube, ali ipak bez prevelikog dramatiziranja i isticanja pomoći i uloge tih zemalja. Činilo se da je u administraciji sazrijevalo uvjerenje da građanski rat u toj zemlji nema kraja i da se pozicije praktički bitno ne mijenjaju, ni za oslobodilački pokret ni za snage režima. Krajem godine, uspoređo s najavom povlačenja dijela američkih savjetnika, u Salvadoru je objelodanjeno da se 1500 salvadorskih vojnika obučava u vojnim bazama u Sjedinjenim Državama i u Panami. Istodobno, »procurile« su i vijesti o tome da Sjedinjene Države traže veći angažman nekih drugih latinskoameričkih zemalja (Venezuele) i da su voljne prihvatiti njihove specijalne snage u Salvadoru. Izbijanjem krize oko Falklanda, posebno je na vidjelo došla američka inicijativa u pogledu slanja pripadnika argentinskih specijalnih snaga u Salvador.

Na zasjedanju Organizacije američkih država u siječnju 1981. godine istaknuto je da će izbori u ožujku 1982. otvoriti put za traženje demokratskog rješenja i da će na njima doći do izražaja slobodna volja salvadorskog naroda. Organizacija je donijela odluku da se, u slučaju zahtjeva, pošalju promatrači na izbore koji bi jamčili njihovu »objektivnost«. Rezultat glasanja — 22 prema 3 (Nikaragva, Meksiko, Gvatemala) — pokazao je odnos snaga u Organizaciji američkih država i spremnost većine da slijedi liniju Reaganove politike. Iako je meksička delegacija upozorila da će održavanje izbora bez predstavnika ljevice biti krnje, te da se time neće ništa postići u pogledu trajnijeg rješenja i likvidiranja građanskog rata u Salvadoru, većina je ipak ostala na svom prijašnjem stavu, ponovo pružajući punu podršku vojno-civilnoj hunti, a svakako i američkoj politici s obzirom na Salvador.

Uoči izbora u Salvadoru iz Washingtona su došle vijesti o povećanoj vojnoj pomoći koja se želi pružiti salvadorskim vlastima. Reagan je podnio šestomjesečni izvještaj o poštovanju ljudskih prava, provedenim reformama i o toku priprema za izbore. Međutim, administracija se našla u procjepu između podrške hunti, koja je bila na vlasti na čelu s Duarteom, i ostalih političkih grupacija. Dio američkih analitičara ipak je s pravom upozoravao da će hunta biti glavna snaga koja će izgubiti, jer ona više nije sposobna da zadržava desnicu, a s druge strane nedostaje joj sposobnosti da se bori s ljevicom.²³

22
International Herald Tribune, 30—31. I
1982.

23
International Herald Tribune, 19. IV 1982.

Rezultati izbora pokazali su da su izrazito desne partije upotrijebile značajna sredstva kako bi pridobile većinu glasača za sebe. Četiri desne partije dobile su 60% glasova (odnosno 1,3 milijuna glasača izjasnilo se za njih), dok su demokršćani dobili 40% glasova. Pristaše lijevih struja bojkotirale su izbore, smatrajući da se radi o unaprijed smišljenoj političkoj farsu.

Reaganova administracija uložila je velik trud da se vojne snage direktno ne uključuju u izbore i da poštuju njihove rezultate. Smatrajući da će demokršćani, koji su 29 mjeseci vladali Salvadorom u sjeni vojske, biti dovoljno snažni da osvoje većinu, čini se da su u Washingtonu potcijenili desne partije. Nezadovoljni reformama, koje su pod američkim pritiskom ipak izvedene u Salvadoru a čiji su nosioci bili Duarteovi demokršćani, predstavnici desnih stranaka dobro su se organizirali uoči izbora, nastojeći postići većinu i preuzeti vlast u svoje ruke. Iako su u prvim poslijeizbornim izjavama istakli da će poštovati provedene reforme, posebno u poljoprivredi i u bankarstvu, desničari su odmah istakli da Duarteu nema mjesta u vladi.²⁴ Taj zahtjev bio je istodobno i najčvršća veza koja je udružila četiri desničarske partije. Nakon pola stoljeća Salvador je dobio privremenog predsjednika, potpredsjednika i vladu, čime je formalno zamijenjena vojno-civilna hunta. Izbor za privremenog predsjednika, do predsjedničkih izbora 1983, istaknutog desničarskog političara Magane, ipak nije riješio sva pitanja. Demokršćani su nezadovoljni tim izborom, kao i ukupnim svojim položajem, i smatraju da se Salvador okreće previše desno, čime se daju još veće šanse protivničkoj strani, tj. borcima FDR i FMLN. Armija je također nezadovoljna, jer se protivi eventualnom likvidiranju rezultata koji su postignuti u zajedničkom djelovanju vojno-civilne hunte na čelu s Duarteom. Vojska se suprotstavlja izrazito desnim koncepcijama, smatrajući da to može još više ugroziti sistem, kako kod kuće, tako i s obzirom na Sjedinjene Države.

Reaganova administracija smatrala je održavanje izbora svojim velikim uspjehom i dokazom promjena koje se odvijaju u Salvadoru. Međutim, već rezultati izjašnjavanja pokazali su da će doći do teškoća u podjeli vlasti između pet stranaka, a naravno i u profiliranju politike. Podržavajući demokršćane, za koje se smatra da su ipak pomogli stanovitu konsolidaciju i da su se držali odredaba o potrebi »demokratizacije«, nije se moglo ne vidjeti snagu desnih stranaka i opasnosti koje nosi njihova faksička pobjeda. Vojska, koja je glavni primalac američke pomoći, također se ne može zanemariti, što je sve zajedno stvorilo dosta tešku situaciju za Reaganovu administraciju.

Bez obzira na daljnji tok događaja u Salvadoru i američko djelovanje, već sada se može reći da je Reaganova administracija u Salvadoru, kao najistaknutijoj i najneuralgičnijoj točki Centralne Amerike, djelovalo mješovito. Ako se pak uspoređuje situacija s onom u doba Cartera, unatoč veli-

24

P. E. Sigmund, *Latin America...*, op. cit., str. 637—638.

kim izjavama, pa čak i prijetnjama, postoje ipak i značajne sličnosti. Stoga se Reaganova politika od ulaska u Bijelu kuću do kraja travnja 1982. može sumirati kao:

— nemogućnost postizanja brze vojne pobjede koja se najavljivala i koju je trebalo postići povećanom američkom pomoći i angažmanom američkih savjetnika

— smještanjem Salvadora u globalni kontekst odnosa Istok-Zapad, odnos SAD-Kuba-Sovjetski Savez, osim pojačane retorike nije se ništa bitno izmijenilo u unutrašnjim odnosima u Salvadoru, a posebno u odnosu na širokoj fronti borbe

— izjašnjavanje Reaganove administracije za snage centra, slobodne izbore i provođenje društveno-ekonomskih reformi u Salvadoru smatrani su, kao i u doba Cartera, osnovom mijenjanja stanja u Salvadoru i uvjetom radikalnog slabljenja lijevih snaga

— ni Reaganova administracija nije uspjela podržati demokršćane kao primarnu političku snagu i omogućiti joj da stavi pod svoju kontrolu vojne snage, niti pak snage desnice, čime bi se smanjio unutrašnji teror i pojačalo poštovanje ljudskih prava

— povećana američka vojna pomoć i ukupna sredstva stavljena na raspolaganje hunti znatno je premašuju ona iz vremena Cartera i sigurno je da se time htjelo pomoći ukupnu »stabilizaciju« režima i smanjiti popularnost lijevih pokreta

— unatoč neuspjehu završne ofenzive uoči Reaganova izbora, borci oslobodilačkog pokreta i dalje djeluju i ne čini se da su smanjili svoje redove

— stanje poslije izbora pokazuje da će političke borbe biti i dalje prisutne, da se armija može ponovo pojaviti na sceni, a da Reaganovoj administraciji ostaje da se i dalje, spletom različitih sredstava, od diplomatskih do vojnih, pokušava založiti za tzv. srednja rješenja koja ne bi bila previše konzervativna, a koja bi ipak onemogućavala djelovanje lijevih pokreta.

Na osnovi svega može se zaključiti da Salvador i dalje ostaje izložen problemima koji ga tradicionalno tište. Nespremnost desnih snaga, iza kojih stoje interesi bogatog sloja, da prihvate i razviju, makar djelomično, društveno-ekonomske reforme održava stalnim uvjete za djelovanje lijevih snaga, koje u siromaštvu, nepravdi i nasilju nalaze plodno tlo za svoje aktiviranje. Vojne snage, koje su sada također podijeljene između pristasa desnice i demokršćana, laviraju između ta dva politička pola, a Sjedinjene Države povećanom pomoći ipak nisu u stanju da se direktno nametnu kao vanjska snaga koja će dati definitivna rješenja. Zaključak je, stoga, da će Salvador ostati i dalje kao važna točka konflikta koji, međutim, neće dobivati na svom međunarodnom značenju, a težište borbi, sukoba i podjela bit će na salvadorskom političkom i bojnom polju. Eventualno ograničavajući pomoć, Reaganova administracija bit će u stanju utjecati na razvoj događaja, ali ne u tolikoj mjeri da bi mogla samostalno nametnuti sva željena politička rješenja.

Naslijedivši razvijeni sukob od prijašnje administracije i istodobno se držeći ukupnog određenja striktno linije antikomunizma, odnosno oštrog nastupa protiv interesa druge supersile, Reaganova administracija nije učinila gotovo nikakav napor da ispita ideološku stranu protivnika salvadorske hunte. Podvođeci njihovu djelatnost pod »komunističku aktivnost« i ukazujući u prvom redu na njihove veze s Kubom, Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama, kao da se sasvim povjerovalo u to da je novonastali pokret FMLN identičan kubanskoj ili sovjetskoj ideologiji. Neke precizniji podaci sa strane salvadorskih boraca o njihovu političkom programu ne postoje i svode se, zapravo, na mješavinu različitih izjava. U frontu koji okuplja predstavnike raznih struja, ali i opredjeljenja od socijaldemokrata do nekoliko vrsta komunista, sigurno, zbog borbe i uvjeta u kojima se ta borba vodi, stavovi i nisu dokraja precizirani. I dok prvak socijaldemokrata Unge najavljuje, u slučaju dolaska na vlast FDR-FMLN, stvaranje mješovite privrede i pluralističkog društva, neki drugi članovi užeg rukovodstva daju izjave iz kojih izlazi da su vođeni marksističko-lenjinističkom ideologijom. No neki od njih pozivaju se na primjer Mugabea i rješenje tipa Zimbabvea, koje Zapad podržava.²⁵ Kada na američkoj strani ne bi postojala tolika zaslijepljenost vlastitim vizijama i predodžbama, vjerojatno bi se u tim dosta suprotstavljenim ideološkim konceptima oslobodilačkih snaga našlo, također, mogućnost da se uključe u stvaranje novih političkih odnosa u Salvadoru. Međutim, sigurna u relativno jedinstvo vladajuće klase, zatim u profesionalizam vojnika i njihovu sve bolju vojnu opremu, koju dobivaju iz SAD, zatim u šok koji je nastao nakon pada Somozina režima u Centralnoj, ali i Latinskoj Americi, te u spremnost ostalih centralnoameričkih zemalja da pomažu borbu režima protiv ustanika, Reaganova politika neće, vjerojatno, u skoro vrijeme mijenjati svoj pristup Salvadoru. Stupanj njezina angažmana može varirati, ali strana koju će ona pomagati jasno je izabrana i tu nema mjesta uključivanju lijevih aktera, bez obzira na nove varijante koje bi se mogle izabrati.

Ako je Salvador bio tretiran kao zemlja koja se ne smije »izgubiti«, odnosno u kojoj lijeve snage ne smiju pobijediti, Nikaragva je još od vremena predsjedničkih izbora bila proglašena za »marksističko-lenjinističku zemlju«, a Reaganova ekipa obećala je pružiti svu potrebnu pomoć »nikaragvanskom narodu kako bi uspostavio slobodnu i nezavisnu vladu«. Uz stalno operiranje kubanskom opasnošću i tvrdnje da je Nikaragva postala »druga Kuba«, administracija je, od Reaganova izbora do danas, uložila velik trud da stvori specijalnu platformu odnosa prema toj zemlji i da zauzastavi, a po mogućnosti i eliminira, jačanje temelja novoga sandinističkog režima.

25

Uključujući se u takav pravac mišljenja, državni sekretar Haig u ožujku 1981. svjedoči u senatskom komitetu, istakao je da su Kubanci i Sovjeti napravili svoju »hit-listu« za područje Centralne Amerike. Na prvom mjestu je Nikaragva, zatim slijedi Salvador, iza njega Gvatemala, Honduras

i, na kraju, čak Meksiko. Poznavajući američke politike ne bi trebalo mnogo napora da u toj shemi prepoznaju nekadašnja slična razmišljanja iz vremena vijetnamskog rata, koja su operirala »domino-teorijom« kako bi zaplašila protivnike američkog vojnog angažiranja.

Reagan je poslije dolaska u Bijelu kuću naslijedio mjere iz vremena Carterovih posljednjih dana, kojima se zaoštravala politika s obzirom na Nikaragvu. Uvjeren da preko Nikaragve dolazi oružje u Salvador, Carter je obustavio pružanje pomoći vladi Nikaragve u iznosu od preostalih 15 milijuna dolara (ukupna svota iznosila je 75 milijuna dolara) i istodobno je zatražio da se obustavi isporuka žita i ulja, što su SAD trebale isporučiti po povoljnim uvjetima. Prvi mjeseci Reaganova djelovanja protekli su bez formalnog izjašnjenja o odnosima s Nikaragvom, dok je u Managui isticano da je doprema oružja preko Nikaragve obustavljena. Međutim, 1. IV 1981. Reagan je donio odluku o obustavljanju pružanja pomoći²⁶, na što je Nikaragva pokrenula veliku unutrašnju i međunarodnu akciju protiv pokušaja »izgladivanja naroda«. U isto vrijeme, Argentina, Sovjetski Savez i Bugarska pružili su pomoć u žitu i ulju, a Kanada je Nikaragvi stavila na raspolaganje kredit od 15 milijuna dolara za nabavu potrebne hrane. U istom mjesecu Libija je najavila pružanje pomoći Nikaragvi u iznosu od 100 milijuna dolara, dok je meksička vlada dala posebne olakšice u nabavi nafte. Za razliku od Carterove administracije koja je u svojim posljednjih godinu i pol dana pružila Nikaragvi 100 milijuna dolara pomoći, Reaganova ekipa pomogla je jedino privatni sektor u toj zemlji sa 6,9 milijuna dolara. Međutim, kako to ističu američki analitičari, pomoć koja je došla iz drugih zemalja ubrzo je bila znatno veća od američke, a nikaragvanske perspektive na ekonomskom planu, ako nisu svijetle, ipak nisu, zahvaljujući toj pomoći, takve da bi američki ekonomski embargo mogao imati veće značenje.²⁷

Usporedo s prvim vijestima o pripremanju kubanskih, panamskih i nikaragvanskih izbjeglica u logorima na Miamiu, kao i o okršajima između snaga Hondurasa i sandinista, State Department je učinio i prvi napor da se uspostavi normalno komuniciranje između SAD i Nikaragve. Pomoćnik državnog sekretara za pitanja Latinske Amerike Thomas O. Enders boravio je u prvom posjetu Managui u srpnju 1981. godine. Iznoseći američke poglede na mogućnost normaliziranja odnosa, Enders je upozorio na dva elementa koji bitno otežavaju takav razvoj: pružanje pomoći Salvadoru i jačanje nikaragvanskih vojnih snaga, što, navodno, uznemirava ostale zemlje Centralne Amerike. S nikaragvanske strane negirani su podaci o pružanju pomoći ljevičarima u Salvadoru, a za nabave oružja rečeno je da se radi o nužnim mjerama koje su potrebne kako bi se Nikaragva osigurala od neprijateljskih susjednih režima Salvadora, Hondurasa i Gvatemale. Enders je imao priliku razgovarati i s predstavnicima crkve, privatnog kapitala i štampe, koji su mu također potvrdili da mjere Reaganove administracije nisu popularne u Nikaragvi. To se, u prvom redu, odnosilo na obustavljanje pomoći i sklapanje ugovora s Kolumbijom u kojem se priznaje suverenitet te zemlje nad tri otočića na koja svoje pravo ističe Nikaragva. No glavna poruka koju je Enders mogao prenijeti bila je sadržana u riječima ministra vanjskih poslova Nikaragve koji je rekao da

26

P. E. Sigmund, *Latin America...*, op. cit.

27

International Herald Tribune, 14. VIII 1981.

sandinisti ne očekuju da će »Reaganova administracija voljeti našu revoluciju, ali nas bar može prihvatiti kao neizmjenjivu realnost i poštovati nas. Mi želimo nove odnose poštovanja i dostojanstva, a ne tutorstva i servilnosti.«²⁸

Nakon tog prvog posjeta, u američkim sredstvima informiranja pojavili su se komentari u kojima se tvrdilo da Nikaragva nije izgubljena i da je veoma važno za administraciju da drži kanal komuniciranja otvorenim.²⁹ Isticali su se posebno sličnosti, odnosno razlike koje postoje između Nikaragve i Kube. U prvom redu, u Nikaragvi je crkva slobodna, multinacionalne kompanije normalno djeluju a privatni sektor još kontrolira oko 60% ukupne privrede. Zemlja sa 2,6 milijuna stanovnika stvorila je armiju od 50.000 vojnika. Međutim, tvrdili su američki komentatori, to je uz ostalo rezultat objektivno postojeće situacije. Iako su neki analitičari isticali da je Nikaragva u prilici da uči od Kube, odnosno na kubanskim greškama, te da se sam Castro, na primjer, zalaže za održavanje privatnog sektora na životu u Nikaragvi, kako bi se spriječilo razbijanje ekonomije, ipak su se glavni savjeti u Reaganovoj administraciji svodili na to da je potrebno svim sredstvima poticati udaljšavanje Nikaragve od Kube, Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja.³⁰ U tom cilju moglo bi se čak i prijeći preko toga da Nikaragva pomaže salvadorskim borcima lakšim oružjem, ali bi svim silama trebalo podržati da se nikaragvanske kupovine oružja, shvaćene kao izraz šireg vezivanja, odvijaju u evropskim i latinskoameričkim zemljama, a ne na Istoku. S tim u vezi ponovno se, i u ovom slučaju, isticao primjer Zimbabvea koji se inače često uzima kao mogući dokaz mješovitog marksističko-kapitalističkog djelovanja. Navodeći taj primjer, američki listovi su se pitali zar Nikaragva ne bi, također, mogla postati neka vrsta Zimbabvea u Centralnoj Americi.

No usporedo s tim glasovima čuli su se i pozivi na likvidiranje režima u Managui. U studenome Haig je izjavio da treba zaustaviti širenje procesa u pravcu totalitarizma, a ubrzo su »procurile« i prve vijesti o tome da je u traženju mjera za realizaciju tog cilja spominjana i mogućnost pomorske blokade. Pod naletom kritike Reagan je izjavio da ne postoje planovi za upotrebu američkih vojnih snaga u bilo kojem dijelu svijeta.³¹

Čitavo to razdoblje, ispunjeno različitim izjavama i ocjenama, bilo je praćeno tajnim razgovorima između predstavnika State Departmenta i vlasti u Managui u kojima su se pokušali precizirati stavovi dviju strana. Američka strana tražila je da se odnosi odvijaju u duhu načela Organizacije američkog jedinstva, ali da se istakne načelo nemiješanja i nenapadanja. Sa svoje strane, SAD bi bile spremne pružiti ekonomsku i tehničku pomoć Nikaragvi i poduzeti mjere protiv nikaragvanskih izbjeglica u SAD.

28

U tim komentarima isticalo se, među ostalim, da sandiniste treba podržati jer opozicija nema ni snage, ni vojske, ni popularnosti da promijeni situaciju u svoju korist. »Zatvaranje vrata Nikaragvi najviše bi, stoga, štetilo opoziciji« (*International Herald Tribune*, 17. VIII 1981).

29

International Herald Tribune, 12. I 1982.

30

P. E. Sigmund, *Latin America . . .*, op. cit., str. 640.

31

Washington Post, 14. II 1982.

Nikaragva bi trebala prekinuti isporuke oružja salvadorskim borcima i ograničiti, odnosno smanjiti svoje vojne snage. Razgovori, međutim, nisu dali rezultata, te je krajem listopada 1981. iz Managua upućen protest vladi SAD u kojem se traži da vlada SAD prestane s destabilizacijom odnosa u Centralnoj Americi i da kontrolira nikaragvanske izbjeglice u SAD.

To zaoštavanje u bilateralnim odnosima bilo je praćeno i vijestima koje su ponovo došle iz dobro obaviještenih izvora. Nakon nešto optimističkih izvještaja iz Managua, ugledni »Washington Post« javio je da je predsjednik Reagan odobrio širok program akcija za Centralnu Ameriku, uključujući i prijedlog da se ohrabre političke i paramilitarne operacije drugih zemalja protiv Nikaragve. S tim u vezi javljao je da su Salvador i Honduras, uz 300 milijuna dolara, dobili i specijalnu pomoć kao istaknuti borci protiv sandinista. CIA je, navodno, otvorila fond u visini 19 milijuna dolara za destabilizaciju Nikaragve.

Daljnji udarac Nikaragvi došao je iz redova Socijalističke internacionale, koja je inače pružala pomoć i podršku sandinistima. Konferencija vođa Socijalističke internacionale, koja se trebala održati u Caracasu, već u toku prvih priprema naišla je na ozbiljne teškoće. Organizatori iz Venezuele, predvođeni Andresom Peresom, koji su pružali pomoć Nikaragvi, usprotivili su se tome da sandinisti prisustvuju sastanku u svojstvu promatrača. Oni su istakli da su se sandinisti previše priklonili Kubi, da nema, u biti, razlika između kubanskih i nikaragvanskih stavova, te da Socijalistička internacionala nema potrebe da podržava takvu orijentaciju. Zbog nemogućnosti postizanja rješenja o sudjelovanju sandinista, sastanak je odgođen, što je podržao i Willy Brandt. Međutim, za razliku od socijaldemokrata Venezuele i Kostarike, koji su se odlučno protivili sudjelovanju nikaragvanskih sandinista na skupu Socijalističke internacionale, evropski članovi imaju ipak nešto drukčije mišljenje. Po jednoj struji, sandinisti su otišli predaleko u svom povezivanju s Kubom i Sovjetskim Savezom, što je bitno promijenilo unutrašnju i vanjsku politiku sandinista. Po drugom mišljenju, koje dijele Brandt i Mitterand, sve dok se sandinisti zalažu za poštovanje političkog pluralizma, mješovite privrede i dok na međunarodnom planu vode nesvrstanu politiku treba ih pomagati i podržavati. Francuska socijalistička vlada, prodajući oružje u vrijednosti 17 milijuna dolara, i u praksi je pokazala da smatra kako nema opasnosti od djelovanja sandinista u prostoru Centralne Amerike, te da ih je bolje vezati uz druge izvore opskrbe nego ih prepustiti »istočnim utjecajima«.

Nakon tog međunarodnog udara sandinistima, Reaganova administracija nastavila je veliku propagandnu kampanju tvrdeći da se Nikaragva odlučno izjašnjava za »eksport revolucije« u druge zemlje Centralne Amerike. Prema izjavi šefa CIA W. J. Caseya, Managua je postala središte iz kojega se vodi bitka u Salvadoru. Ondje, navodno, djeluju: Kubanci, Sovjeti, Bugari, Istočni Nijemci, Sjevernokorejci, Vijetnamci i predstavnici PLO.

32

Podaci o broju savjetnika iz Kube i istočne Evrope veoma su različiti. Cassey, npr. spominje 6000 Kubanaca (4000 civila i ostatak vojnih i sigurnosnih stručnjaka).

Broj Sovjeta i Istočnih Nijemaca kreće se od 50 — 100 (*U. S. News and World Report*, 8. III 1982).

Svi imaju svoja zaduženja a njihov broj sve je veći.³³ Tome je dodano i to da je Nikaragva znatno povećala svoje vojne i paramilitarne snage, da je nabavila nove tenkove T-55 iz Sovjetskog Saveza, nove kamione iz Njemačke Demokratske Republike i da je kupila defenzivno oružje u Francuskoj. Posebnu zabrinutost, po riječima šefa CIA, znači izradnja triju novih vojnih aerodroma koji bi trebalo da primaju avione MIG-23 iz Kube. Po nekim daljnjim američkim tvrdnjama, nikaragvanske vojne snage već sada se mogu smatrati najsnažnijom vojnom silom između Kolumbije i Meksika.³⁴

Usporedo s isticanjem tog sigurnosno-vojnog aspekta, u Sjedinjenim Državama počelo se sve više pisati i o namjerama sandinista da izbore održe tek 1985. godine, kao i o nastojanju da se jedinstveni front postavi kao svemoćna organizacija koja će koordinirati sve aktivnosti. U tom smislu detaljno su opisani i svi problemi koji nastaju između sandinista i predstavnika privatnog kapitala, zatim incidenti u odnosu s crkvenim vlastima kao i povremene zabrane utjecajnog lista opozicije »La Prensa«. Sve to je trebalo pokazati da se i na vanjskom i na unutrašnjem planu Nikaragva u posljednje vrijeme još više približava Kubi i kubanskom modelu.

No unatoč svim tim kritikama Nikaragve, u State Departmentu uporno se radilo na pronalaženju mogućnosti sporazumijevanja. Zbog toga je prihvaćena meksička ponuda o posredovanju koja je urodila time da su Sjedinjene Države preko svog ambasadora predale sandinističkim vlastima svoj plan od osam točaka u kojem se:

- traži da Nikaragva prestane pružati pomoć ustanicima u Centralnoj Americi, što je sine qua non sporazuma

- izražava američka spremnost da se zabrane i kažnjavaju aktivnosti izbjeglica iz Nikaragve na teritoriju SAD

- nudi zajednička izjava SAD i Nikaragve o zabrani miješanja u unutrašnja pitanja

- traži uspostavljanje ograničenja u pogledu brojnosti vojnih snaga u regiji, zabrana ofenzivnog oružja i redukcija broja stranih vojnih savjetnika

- taj proces verificirat će promatrači iz redova Organizacije američkih država

- nastavit će se američko pružanje pomoći Nikaragvi i Nikaragva će biti uvrštena u zemlje koje dobivaju pomoć po specijalnim okolnostima u okviru Plana o razvoju karipskog bazena

- kulturna i druga suradnja treba da izgradi povjerenje između dvije zemlje

- Nikaragva mora pružiti jamstva da će zadržati pluralistički politički sistem i mješovitu privredu.³⁴

33
Dok službeni američki izvori spominju vojne snage od 20.000 do 25.000 (*Wireless File*, 29. IV 1982), neki američki komentatori govore o armiji od 50.000 vojnika (IHT, 28. XII 1981).

34
International Herald Tribune, 16. IV 1982.

U odgovoru na američki prijedlog sandinisti su, u biti, ponovili svoje stavove iznesene u Ujedinjenim narodima u toku ožujka 1982. godine, kada su tražili da se SAD ne miješaju u njihova unutrašnja pitanja. Ipak, odgovor sandinista pružio je i daljnju konkretizaciju, posebno onih pitanja koja se tiču mogućnosti postizanja novih odnosa.

U tom smislu vladi Sjedinjenih Država stavljeno je do znanja:

- da je Nikaragva spremna poboljšati odnose sa SAD
- Nikaragva ne može, međutim, prihvatiti da ona, ili bilo koja druga zemlja u regiji, bude smatrana »geopolitičkom rezervom« ili dijelom strategije Washingtona
- Nikaragva je siromašna i mala zemlja te kao takva ne znači opasnost za Sjedinjene Države
- Nikaragva je spremna potpisati pakt o nenapadanju sa svim susjednim zemljama
- sve aktivnosti izbjeglica u SAD, transfer oružja i djelatnost kontra-revolucionara u Hondurasu moraju prestati
- ratni brodovi SAD moraju napustiti vode Centralne Amerike, a američki špijunski avioni moraju prestati povređivati nikaragvanski zračni prostor
- Sjedinjene Države moraju eksplicitno obećati da neće napasti Nikaragvu i istodobno poništiti sve planove o ekonomskom, financijskom i trgovinskom bojkotu Nikaragve.³⁵

Američka ponuda Nikaragvi, do koje je došlo pod pritiskom kritičkih glasova u Kongresu koji tvrde da je Reaganova ekipa zainteresirana isključivo za postizanje rješenja na bazi sile, bila je praćena i širim međunarodnim aktivnostima. Naime, meksički predsjednik Portillo uložio je mnogo napora, a i svog političkog ugleda, kako bi došlo do izravnih pregovora između dvije strane. Američki krugovi bliski administraciji odmah su izjavili da se od pregovora previše ne očekuje i da se ne vjeruje da bi Nikaragva bila spremna odustati od pružanja pomoći Salvadoru. Vjeruje se da bi unutrašnje teškoće, posebno ekonomske prirode, mogle izazvati unutrašnje nemire koji bi znatno oslabili pozicije sandinista. Iako je izjavljeno da falklandska kriza ne ometa započinjanje pregovora, sigurno je da se Reaganovoj ekipi ne žuri da ih započne. U procijepu između formalne ponude koja je upućena Managui, i koja je s te strane prihvaćena, i želje da se sandinisti skršu na drugi način, nema nekih posrednih alternativa, ali ipak Reaganova ekipa želi odgodati pregovore.³⁶

I u slučaju Nikaragve, kao i politike prema Salvadoru, jasna je razlika između velikih izjava i politike koja se provodi. Čini se da nema jasno precizirane linije ali da se isto tako ne želi ostaviti vrata zatvorena, kako bi u slučaju potrebe bilo moguće djelovati. Upotreba direktne sile ne dolazi u obzir, kako zbog unutrašnjeg stanja u SAD, tako i zbog međunarodne situacije, pa i simpatija koje sandinisti još uživaju. Kombiniranje prijetnji, ekonomskog pritiska, propagandnog djelovanja, kako bi se pokazala

»agresivnost« Nikaragve i eksponirala njezina veza s izvanokaripskim snagama, cilj je da stalno održavaju visoku temperaturu u dvostranim odnosima. No, na drugoj strani, ipak se traže i putovi eventualnog sporazumijevanja, koji, ako ništa drugo, treba da pokažu u kojoj je mjeri Managua spremna na dijalog i koliko je daleko otišla u pravcu kubanskog modela.

U odnosu s drugim zemljama Centralne Amerike nije došlo, također, do nekih velikih pomaka. Gvatemali je odmah poslije dolaska Reagana u Bijelu kuću stavljeno do znanja da će biti obnovljena vojna pomoć ako vlada pruži uvjerenja da će se djelotvorno boriti protiv ustanika. Nakon prvog većeg kontingenta vojne pomoći, pretežno vozila, uslijedilo je nekoliko posjeta američkih službenih predstavnika koji su ustvrdili da se teror proširuje, a da mrtvih ima 300 mjesečno. Pod pritiskom snaga u Kongresu, nisu obnovljeni napor da se dalje pruža vojna pomoć, a izvještaji američkih dopisnika iz Gvatemale pružili su sliku terora, nasilja i ubojstava iza kojih stoji svemoćna vojna hunta.³⁷ Iako se u Washingtonu podržava antikomunizam vojne hunte, ti zločini su takvog karaktera da je nemoguće pružiti službenu podršku. U zemlji gdje je 52% indijanskog stanovništva koje, međutim, ne govori istim jezicima i koje je osim toga nesklopo da prihvati neke druge ideje, npr. lijevih snaga, teško je očekivati stvaranje jedinstvenog fronta.³⁸ Osim toga, hunta je uspjela osigurati redovitu opskrbu oružjem iz Izraela, tako da joj američka vojna pomoć i nije prijeko potrebna.

U Hondurasu podržana je civilna vlada, pružena je vojna pomoć i održani su manevri mornaričkih snaga, a sve to zato da bi se pariralo nikaragvanskom razvoju. Čak je i Kostariki, gdje se počeo širiti teror, najavljena američka vojna pomoć. Međutim, ta zemlja, koja nema svojih vojnih snaga, odbila je to s indignacijom, tražeći američku ekonomsku pomoć.³⁹ Stvaranje nove države *Belizea*, od nekadašnjega britanskog Hondurasa, nije bitno izmijenilo ukupnu sliku odnosa u Centralnoj Americi, niti je utjecalo na neke nove Reaganove inicijative.

I Reaganova administracija u svojim općim opredjeljenjima, kojima se rukovodi u pristupu Centralnoj Americi, ističe u prvi plan sigurnosni interes. Centralna Amerika smatra se »trećom granicom«, a polovina američke trgovine, dvije trećine uvezene nafte i više od polovine strategijskog uvoznog materijala prolaze Panamskim kanalom i meksičkim zaljevom. Strategijsko značenje te treće granice evidentno je stoga kako u miru, tako i u nekom ratnom scenariju. Posebno to zabrinjava u slučaju stvaranja eventualnih stranih uporišta, što bi razvoj u Nikaragvi, a možda i u Salvadoru, mogao pomoći. Na ta razmišljanja američkih stratega nadovezuju se i problemi političke prirode, vezani uz činjenicu da je Centralna

37

Vidi, npr. *International Herald Tribune*, 27. VIII 1981. i 26/27. XII 1981.

38

Vidi, J. G. Acqueros — A. Demoustier, *Amerique Centrale: Les Raisons d'une Crise*, »Politique Etrangere«, br. 3, Pariz, 1981, str. 694, 695.

39

Jane Kirkpatrick, sada već kao predstavnik SAD u Ujedinjenim narodima, učinila je tu ponudu koju je osobno odbio predsjednik Costa Rice.

Amerika dugo vremena bila zaostalo područje na kojem su vladali diktatorski režimi, ne vodeći nimalo računa o osnovnim normama demokratskog djelovanja. Mnogima je u Reaganovoj administraciji jasno da je upravo to otvorilo put lijevim pokretima koji se bore za promjenu stanja, bez obzira na cijenu koju takve promjene zahtijevaju. Pokušavajući djelovati mješovitim sredstvima, i Reaganova ekipa odlučila se za isticanje potrebe poštovanja demokratskih političkih institucija, za stanovite oblike poštovanja ljudskih prava i za rješavanje agrarnog problema. Iako se o tome toliko ne govori kao u doba Cartera, činjenica je da su nepravde u Centralnoj Americi i nikaragvanski razvoj najbolje pokazali kuda se stiže ako se ne vodi računa o tim krutim realnostima. Kombinirajući mjere koje bi trebale voditi stanovitim oblicima ublažavanja režima, njihovom makar formalnom zamjenjivanju i stvaranju uvjeta za provođenje kontroliranih i, svakako, nedovoljno radikalnih reformi, donckle se mijenjaju odnosi u zemljama Centralne Amerike. Međutim, ti zahvati su, u biti, vrlo površinskog karaktera i ne zadiru u suštinu problema niti pružaju nadu u trajnija rješenja. Pokušaj uključivanja Centralne Amerike u šire inicijative karipske regije i najava veće ekonomske pomoći teško da će doprijeti do obespravljenih i potlačenih, te da će utjecati na mijenjanje njihova položaja. Razumljivo je i to da Reaganova administracija ne može mijenjati sva zla naslijeđena iz prošlosti, niti da može značajnije pomoći razvoj demokratskih procesa u zemljama koje nisu navikle na takav razvoj. Međutim, prevelikim inzistiranjem na stranim, vanjskim ili komunističkim utjecajima pruža se mogućnost upravo desnim snagama da se zadrže na vlasti i da, unatoč kozmetičkim sitnim zahvatima, nastavljaju provođenje identične politike. Preveliko pozivanje na budnost, davanje vojne pomoći i dolarskih sredstava u borbi protiv »pobunjenika« jasno daje prednost desnim snagama koje, bez obzira na to jesu li vojne, vojno-civilne ili pak samo civilne, u takvoj Reaganovoj politici vide stalno prisutnu podršku koja im pruža još veće značenje s obzirom na neprestano isticanje strategijskog značenja Centralne Amerike. Iako je rano govoriti o prognozama za budućnost, sigurno je da te dileme Reaganova administracija vidi, ali u izboru između desnih provjerenih prijatelja Amerike, bez obzira na njihove metode, i lijevih snaga koje traže ozbiljne promjene, simpatiju i podršku, imat će prednost upravo desne snage koje su, uostalom, toga u cjelini svjesne, te se i mogu ponašati kao lojalni i Americi potrebni saveznici.